

INTEGRATSIYA USULIDA ONA TILI DARSLARINI TASHKIL QILISH

Muqimova Nigora

Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali Pedagogika va tillarni o'qitish fakulteti Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishi 3-bosqich talabasi.

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ona tili darslarini samaradorligini oshirish, shuningdek, ona tili darslarini o'qitish jarayonida integratsiyalashgan darslarda fanlararo aloqadorlikni ta'minlash masalalari yoritib berilgan*

Kalit so'zlar: *integratsiya, ta'lim, noan'anaviy, muammo, ona tili, texnologiya, usul, vazifa, majburiyat.*

Integratsiya (lot. integratio — tiklash, to'ldirish, integer — butun so'zidan) — 1) sistema yoki organizmning ayrim qismlari va funksiyalarining o'zaro bog'liqlik holatini hamda shunday holatga olib boruvchi jarayonni ifodalaydigan tushuncha; 2) fanlarning yaqinlashishi va o'zaro aloqa jarayoni; differentsiatsiya bilan birga kechadi; 3) 2 va undan ortiq davlatlarning iqtisodiyotini o'zaro muvofiqlashtirish va birlashtirish.

O'quv jarayonida fanlararo aloqadorlikning amalga oshirilishi ta'lim sifatining oshirilishiga jiddiy ta'sir ko'rsatib, ta'limni modernizatsiyalash, innovatsion o'qitish imkoniyatlarini kengaytiradi. Hozirgi kunda ta'lim tizimiga kiritilayotgan pedagogik texnologiya jarayonida ham innovatsiyalar va integratsiyalarning yorqin misolidir. Fanlararo aloqa va integratsiyaning maktablarda o'qitish va tarbiyalashdagi ahamiyati juda ko'p pedagog olimlar tomonidan ko'rib chiqilgan. Ta'lim integratsiyasi o'quvchi faoliyatiga, bu faoliyatning samaradorlik ko'rsatkichi muntazam ortib borishiga yo'naltirilgan, uning bosh maqsadi bilimlarni samarali o'zlashtirishdangina iborat emas, aksincha, bilimlarni o'quvchi eng qulay, oddiy tushuncha va tasavvurlardan murakkabga tomon boruvchi izlanish-intilishlari asosida uzluksiz o'zlashtirilishini ko'zda tutadi. Oddiy mavzular asta-sekin murakkablashib, ma'lumot, tushuncha, tasavvurlar shaklidan yaxlit, mujassam bilim va malakaga aylanib boradi. Bu bilim hamda malakalardan o'quvchilar zarur vaziyatlarda muayyan hayotiy muammoni hal qilishda bema'lol foydalanish layoqati tarkib toptiriladi. Integratsiyaning birinchi va ikkinchi yo'nalishlari bilim olishga yo'naltirilgan bo'lib, ikkinchi va uchinchi yo'nalishlari eski bilimlar va yangi bilimlarni bir-biri bilan uzviy bog'lash demakir. I.F Gerbart bu yo'nalishlar orqali integratsiyalashuv jarayoni mukammal ravishda sodir bo'ladi deb aytib o'tgan.

Bilamizki, uzluksiz ta'lim tizimida ona tilini o'qitish asosiy o'rin egallaydi. XXI asr axborot texnologiyalari asri. Ona tili darslariga noan'anaviy darslarni olib kirish va uni ta'lim mazmuniga singdirish, dars o'tishning yangi-yangi usullarini topish DTS talablarini bajarishga zamin yaratadi. Integratsiyalashtirish natijasida tejab qolingan vaqt mobaynida darslikdan tashqari ma'lumotlar berishimiz mumkin bo'ladi. Masalan

ona tili darsi bilan bilan adabiyot darsini integratsiyalashtirish jarayonida har ikkala fanga tegishli bo'lgan savol bilan murojaat qilamiz, natijada o'quvchi ikkala fandan ham o'tganlarini takrorlab oladi va qo'shimcha o'zi bilganlarini ham ifoda etadi. Bunday maqsadni amalga oshirishda bizga interaktiv metodlarimiz yordam beradi. Qo'yilayotgan muammo har ikkala darsga taaluqli bo'lishi lozim. Darsda integratsion texnologiyani qo'llash jarayonida foydalaniladigan metod va vositalarning xilma-xil bo'lishini ta'minlash integratsiyalashgan darslarni yanada qiziqarli bo'lishini ta'minlaydi. Darslarning sifat samaradorligi oshadi.

Shu bilan birga ona tili fanini texnologiya fani bilan ham bog'lab o'qitish

mumkin. Ona tili darslarida ayrim mavzularni o'rgatish jarayonda kasb-hunarga oid misollarni qo'llash orqali ham ona tili va texnologiya fanlarini bir-biriga bog'lash mumkin. Jumladan, turdosh otlar mavzusi o'rganilayotganda duradgorlik, tikuvchilik, Pazandachilik va boshqa kasblarga doir atama va so'zlardan keng foydalanish, ularni o'quvchilarning o'zlariga topshirish, uydan yozib kelish uchun vazifa qilib bularda mumkin. Bunday ishlar orqali o'quvchilar har xil kasb-hunarlar bilan tanishadilar. Ulardan shu kasb-hunarga ma'lum darajada qiziqish va ishtiyoq uyg'onadi. Bundan tashqari ona tili fanining tarix, geografiya, botanika, fizika fanlari bilan ham bog'lab o'rgatish ta'lim tizimida fanlararo bog'lanishning samarali foyda beradi.

Ma'lumki, darsni o'tishda, ayniqsa, unga ijodiy yondashishda ta'limiy, tarbiyaviy axborotli rivojlantiruvchi maqsadlar amalga oshiriladi. Har bir o'qituvchi dars mashg'ulotlarini olib borishda o'z faoliyatini tahlil qila bilish va shu asosida tegishli xulosa chiqara olishga erishish kerak. Agarda o'qituvchi o'zi o'tkazayotgan mashg'ulotlarning samaradorligini baholay olmasa, u holda yo'l qo'ygan kamchiliklarini ham sezmaydi va uning faoliyatida ijodiy yondashuv amalga oshmaydi. Zamonaviy o'qituvchi uchun yangi texnologiyaga asoslangan integratsion dars o'tish, ijodiy faoliyat sari qadam qo'yilganligini ifoda etadi. Shu bilan birga ta'lim sifati va mo'ljallangan natijalarga erishish uchun integratsiyalangan texnologiyalar orqali quyidagi vazifalarni bajarish majburiyati turadi.

Integratsiya-tarqoq, bo'lak-bo'lak, ayrim-ayrim xoldagi narsalarni bir butun, yaxlit, tizimlashgan holatga keltirish. Integratsiya-turli fanlarga oid bilimlarni yagona maqsadni hal etishga yo'naltirishdan iboratligini anglash S.L. Rubinshteyn integratsiya masalasini yechishda fikrlash xodisani bog'liqlik yo'llarini analiz qilishdan va keyingi boskichda sintezlashdan iborat deb ko'rsatadi. Shaxs sifatida shakllanishi, uzoq umr ko'rishinining sabablari inson psixikasining rivojlanishiga bog'liq. Bu borada buyuk ajdodlarimiz Abu Rayhon Beruniy "O'tmishdan kolgan yodgorliklar" asarida odamning uzoq umr ko'rishini biologik va irsiy omillar bilan bog'laydi. K.D.Ushinskiy bolani faqat o'zi qiziqtirgan narsa bilan emas, tevarak atrofga ongli qarashga o'rgatishni, ta'lim jarayonida o'quv materiallarining ma'nosini, mohiyatini, ilmiy asoslarini eslab qolishi va esga tushirish orqali mantiqiy xotira takomillashishini asoslab bergan. Integratsiya kurslarining sinflarga bo'linishini turli asoslarda qilish mumkin: maqsad va

muammolar asosida; maktab tabiiy-ilmiy tizimidagi vazifalari asosida; qo'shiluvchi fan tarmoqlari asosida; integratsiya usullari va yo'llari asosida; o'quv rejasidagi o'rni asosida; kursni o'rganishga sarflangan vaqt asosida; o'quvchilar uchun qiyinlik darajasi asosida va hokazo. Shuni e'tiborga olamizki, bu kurslarning mualliflari odatda o'z oldilariga bir necha maqsad va muammolarni yechish masalasini qo'yadilar, shu sababli kurslar ko'p maqsadli, turli vazifali bo'ladi. Ko'p miqdordagi dasturlar va ularni tadbiq etishga urinishlarni ko'rib chiqib, biz bu kurslar qurilishining asosiy yo'nalishlarini ajratishimiz va ularni mohiyatiga qarab sinflarga bo'lishimiz mumkin.

Ona tili fanini integratsiya asosida o'qitishning ko'plab usullari mavjud. Masalan, 6-sinf darsligida berilgan "Atoqli va turdosh otlar" mavzusini geografiya. O'quv fani bilan bog'lab o'tgan dars ishlanmasi bilan tanishaylik. Men darsda O'zbekiston Respublikasi xaritasidan foydalandim. O'tgan darsda o'quvchilarni "Atoqli va turdosh otlar" mavzusi bilan tanishtirgan edim. Shu bois o'tilgan. Mavzuni mustahkamlash va yangi mavzuga zamin tayyorlash maqsadida darsni "Zanjir" grammatik o'yini bilan boshlashni ma'qul ko'rdim. Bunda o'quvchilardan biri shahar nomini aytadi, qolgan o'quvchilar esa shu shahar nomining oxirgi harfi bilan boshlanadigan boshqa shahar nomini topadilar.

O'yinda quyidagi shaharlarning nomlari keltirildi:

Andijon – Do'stlik Namangan Kogon Nukus Nishon Sirdaryo Navbahor Yorkent Rishton Toshkent Nurobod Toshovuz Dang'ara

O'quvchilarning ayrimlaridan shaharlarning nomini yozib ko'rsatishni talab qildim. Masalan: Dehqonobod, Do'stobod shaharlarining nomlarini yozib ko'rsatish ularning imlo savodxonligini oshirishga yordam beradi....daryo, ko'l, suv omborlari nomini aniqlash topshirig'ini berdim. (Har bir o'quvchi topshiriqni o'z viloyati misolida beradi).Ona tili darslari boshqa o'quv predmetlaridan alohida, mustaqil yashay olmaydi. Aksincha u ta'lim bosqichlarida o'rganiladigan xilma-xil o'quv predmetlari, xususan, adabiyot, matematika, fizika, informatika, xorijiy tillar bilan o'zaro aloqadorlikda o'rganilsa, o'z samarasini beradi. Chunki ta'lim tizimida fanlararo aloqadorlik – integratsiya darslarini tashkil etish o'quvchilarning mavzuni tez va oson anglashiga olib keladi. Ona tili darslari asosida so'z va matn turgani uchun ham bu imkoniyat yanada kengayadi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Mamlakatimizda o'zbek tilini yanada rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida // PF-6084-son. – T., 2020
2. Mavlonova R. Boshlang'ich ta'lim integratsiyasi. -T.: 2009. 3. Djurayev R. H. Ta'limda interfaol texnologiyalar. – T.: 2010 4. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. -T.: 2011
3. To'xliyev B., Shamsiyeva M., Ziyodova T. O'zbek tili o'qitish metodikasi. T.: 2010.
4. Aripov M. Va boshq. Axborot texnologiyalari: -T.: 2003

5. Djurayev R. H. Ta'limda interfaol texnologiyalar. – T.: 2010

6.4. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. -T.: 2011